

УДК 330.322.012

І. А. Артеменко,
аспірант кафедри макроекономіки та державного управління,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР ДОВГОСТРОКОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

I. Artemenko,
postgraduate student, macroeconomics and public administration department,
Kiev national economic university named after Vadym Hetman, Kiev

INVESTMENT AS A FACTOR OF LONG-TERM ECONOMIC GROWTH OF UKRAINE

Стаття присвячена обґрунтуванню ролі інвестицій в довгостроковому економічному зростанні. Розглянуто основні макроекономічні моделі економічного зростання. Проведено аналіз інноваційної активності в Україні та джерел фінансування інноваційної діяльності.

The article is devoted to justification of the role of investment in long-term economic growth. Reviewed the basic macroeconomic models of economic growth. Analyzed the innovation activity in Ukraine and sources of its funding.

Ключові слова: інвестиції, макроекономічні моделі, економічне зростання, інновації, технічний прогрес.
Key words: investment, macroeconomic models, economic growth, innovation, technical progress.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах інвестиції відіграють важливу роль, оскільки сприяють технічному прогресу, підвищують показники господарської діяльності, позитивно впливають на продуктивність та ефективність праці. В кризовий період та в період макроекономічної нестабільності, економіка держави, як правило, демонструє зниження показників припливу інвестицій. Виникає потреба покращення інвестиційного клімату та стабілізації макроекономічних показників. Хоча було проведено багато досліджень та дискусій на інвестиційну тематику, дана тема залишається актуальною, оскільки не достатньо проаналізований взаємозв'язок між економічним зростанням та інноваційно-інвестиційною діяльністю.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням дослідження інвестиційної діяльності займалися такі українські науковці, як А. Даниленко, М. Денисенко, Я. Жалило, А. Касич, О. Михайловська, А. Музиченко, А. Пересада, О. Пирог, Н. Татаренко, М. Туріянська та інші. Теорію економічного зростання та розвитку розглядали такі зарубіжні вчені, як В. Зомбарт, Е. Денісон, Дж.М. Кейнс, К. Маркс, Д. Рікардо Ф. Сейбл, Р. Солоу, Й. Шумпетер. Аналізуючи дані праці можна зробити висновок що незважаючи на проведені ґрунтовні дослідження, питання проблеми інвестиційної діяльності, особливо у взаємозв'язку з економічним зростанням є актуальним, оскільки у сучасних світових умовах Україна повинна сформулювати інвестиційну стратегію, основною метою якої повинно бути досягнення стійкого зростання та розвитку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Необхідно дослідити різні аспекти інвестиційної діяльності та економічного зростання України, їх взаємозв'язок. Визначити механізми державного сприяння економічному зростанню.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Економічне зростання, за своєю суттю, являє собою реальний приріст обсягу національного продукту внаслідок збільшення кількості факторів виробництва. Йозеф Шумпетер у своїй праці "Теорія економічного розвитку" пояснював дану категорію, як циркулярний потік між товарами та грошима, які рухаються на зустріч один одному [1]. З точки зору Дж. Харвея, економічне зростання це позитивні зміни рівня добробуту держави та її громадян. Л. Лопатников визначав дану категорію як об'ємну, кількісну сторону розвитку економічної системи, що характеризується поширенням її масштабів. Узагальнюючи дані визначення можна визначити економічне зростання, як позитивну динаміку макроекономічних показників та зростання рівня добробуту населення.

В економічній теорії розроблені і представлені моделі, які пояснюють особливості економічного зростання. Однією з яких є однофакторна модель Харрода-Домара, в якій капітал є фактором економічного зростання. Вона побудована на таких припущеннях, що задіяні всі фактори виробництва. При цьому існує рівновага попиту і пропозиції та залишаються постійними співвідношення між заощадженнями (S) та інвестиціями (I). Модель Харрода-Домара належить до допоміжних інструментів, які використовуються при розв'язанні проблем економічного зростання у довгостроковому періоді.

Таблиця 1. Інноваційна активність

	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат, млн грн.	Дослідження і розробки, млн грн.	Придбання машин обладнання та програмного забезпечення, млн грн.
2000	18,0	1760,1	266,2	1074,5
2001	16,5	1979,4	171,4	1249,4
2002	18,0	3018,3	270,1	1865,6
2003	15,1	3059,8	312,9	1873,7
2004	13,7	4534,6	445,3	2717,5
2005	11,9	5751,6	612,3	3149,6
2006	11,2	6160,0	992,9	3489,2
2007	14,2	10821,0	986,4	7441,3
2008	13,0	11994,2	1243,6	7664,8
2009	12,8	7949,9	846,7	4974,7
2010	13,8	8045,5	996,4	5051,7
2011	16,2	14333,9	1079,9	10489,1
2012	17,4	11480,6	1196,3	8051,8
2013	16,8	9562,6	1638,5	5546,3
2014*	16,1	7695,9	1754,6	5115,3

* Дані за 2014 рік наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: [5].

Двофакторна модель економічного зростання бере за основу те, що обсяг виробництва є функцією тільки двох факторів виробництва — капіталу і праці. У цій моделі показана пряма залежність між обсягом виробництва і величиною виробничих затрат.

Роберт Солоу, досліджував дані США за період 1909—1949 рр. [2] і дійшов висновку, що у згаданому періоді понад 80% приросту товарного випуску за одну робочу годину припадає на технічний прогрес, тобто інші фактори, ніж приріст капіталу на одну робочу годину. Подальше дослідження здійснив Едвард Денісон, який довів, що на технічний прогрес припадає третина економічного зростання, а решта — на вхідні фактори виробництва [3, с. 697]. Результати досліджень вчених свідчать про прямий зв'язок технічного прогресу та зростання, а отже, якщо інвестувати в інновації та створювати необхідні умови для розвитку наукомістких галузей можна досягти економічного зростання в довгостроковому періоді.

Інвестиційний чинник безпосередньо впливає на економіку. Даний вплив можна розглянути на прикладі прямих іноземних інвестицій. Вони обумовлюють попит на кваліфіковану робочу силу, що в свою чергу впливає на нарощування інтелектуального капіталу. Продуктивність праці в компаніях з іноземним капіталом значно вища, заробітня плата також є вищою, таким чином зростають податкові надходження до бюджету країни. Здійснюється імпортозаміщення; іноземний капітал здатний наситити економіку необхідною продукцією, стимулювати конкуренцію, розвивати ринкові механізми господарювання [4, с. 14]. В такому випадку, інвестиції позитивно вплинуть на економічне зростання, оскільки збільшиться випуск.

За своєю суттю, інвестиції це довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку. Дохід будь-якого суб'єкта економіки може бути спрямований або на споживання або на заощадження. Саме заощадження можуть бути транс-

формовані в інвестиції. Для ефективної реалізації механізму трансформації приватних заощаджень в інвестиції необхідно формувати сприятливе до інвестицій інституційне середовище. В умовах макроекономічної нестабільності, держава, як правило потребує залучення додаткових коштів. Залучення заощаджень домогосподарств є одним із джерел додаткових коштів для держави.

Прямий напрям зв'язку між економічним зростанням та інвестиціями, визначається як збільшення обсягів виробництва → збільшення інвестицій → подальша динаміка. Проте, інвестиції повинні мати цільовий характер, держава повинна приділяти увагу освіті, науці, науковим розробкам, оскільки без зазначених умов не можливо впроваджувати інновації. Тому необхідно переорієнтувати інвестиційні потоки у напрямі визначених пріоритетів інноваційного розвитку. Однак внутрішнього ресурсу в країні бракуватиме, тому інноваційна модель розвитку потребує залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів.

Проте, існують ряд загроз для національної економіки з боку іноземних інвесторів. Проведення дослідження світової практики залучення потужного іноземного капіталу дало можливість виділити ряд ключових загроз для країни-донора, а саме: втрата державою власних інструментів управління; закріплення за країною сировинної спрямованості в системі розподілу праці; ігнорування іноземним інвестиційним капіталом питань соціального й екологічного характеру; використання іноземним капіталом потенціалу вітчизняних підприємств для розвитку власних підприємств; розвиток вітчизняних підприємств і галузей у напрямі максимально повного забезпечення потреб іноземних інвесторів; виштовхування з ринку вітчизняних підприємств, діяльність яких перешкоджає функціонуванню корпорацій-інвесторів (з порушенням антимонопольного законодавства) тощо [4, с. 6]. Фактично сьогодні Україна навряд чи зможе забезпечити утримання у своїх межах економічного ефекту від інноваційних проектів, виконаних за участю потужних іноземних інвесторів, наприклад, таких, як ТНК, а тому доцільно звести до мінімуму їх роль у реалізації інноваційних проектів.

Як зазначалося, економічне зростання не можливе без впровадження інновацій, які в свою чергу можуть вплинути технологічний прогрес в країні. Вони здатні запровадити нові галузі та виробництво зовсім нових товарів та послуг. Проаналізувавши дані таблиці 1 можна зробити висновок, що в Україні існує нагальна потреба в підвищенні інноваційної активності. Питома вага підприємств, що займалися інноваціями за період 2000—2014 рр. не досягала позначки 20%. Тільки в 2000 та в 2002 році цей показник склав 18%. Порівнюючи ці дані з 2014 роком можна відслідкувати негативну тенденцію, адже питома вага зменшилась майже на 2 п.п. В 2014 році було придбано машин, обладнання та програмного забезпечення на суму 5115,3 млн грн., що майже вдвічі менше ніж в 2011 році. Проте, на дослідження і розробки в 2014 році було витрачено 1754,6 млн грн., що є найбільшим показником за аналізований період. Як правило, інноваційною складовою діяльності переймаються в більшій мірі приватні підприємства, ос-

кільки конкуренція на ринку змушує їх використовувати нові досягнення науки аби збільшити ефективність та продуктивність праці.

Що до джерел фінансування інноваційною діяльністю то загальна сума витрат в 2014 році склала 7695,9 млн грн. З даних таблиці 2 видно, що частка іноземних інвестицій в 2014 році склала всього 1,8 %. Тому існує нагальна потреба в залученні іноземних інвесторів для фінансування інноваційної діяльності, але в той мірі, щоб враховувались інтереси держави. Як правило, підприємства, залучають для витрат на інновації власні кошти. У 2014 році, частка власних коштів у загальному обсязі витрат склала майже 85%, що на 12 п.п. більше ніж у 2013 році.

Розглядаючи досвід зарубіжних країн, можна стверджувати, що одним з найважливіших напрямів вдосконалення фінансового механізму інвестування інноваційної діяльності в умовах макроекономічної нестабільності є посилення державного регулювання у сфері капітального інвестування, що має супроводжуватись переглядом пріоритетів державного інвестування та потребує відповідного вдосконалення процедур спрямування бюджетних коштів на реалізацію визначених стратегічних пріоритетів, створення передумов структурної перебудови економіки на інноваційній основі з урахуванням наявного науково-технічного та інноваційного потенціалу [6, с. 164].

Держава, в будь-якому випадку, залишається важливим інвестором, а бюджетні кошти мають бути спрямовані на капітальні інвестиції в інфраструктуру, нові технології, освіту, тобто мати цільове призначення. Механізми державного сприяння економічного зростання полягає в організації належного контролю за відбором, формуванням та виконанням бюджетних програм, їх результативністю. Крім цього, слід чітко визначити джерела фінансування прийнятих програм.

ВИСНОВКИ

Отже, інвестиції можуть слугувати чинником довгострокового економічного зростання, але в тому випадку якщо вони мають цільове призначення. Крім того, інноваційної діяльності України в сучасних умовах потребує механізму одночасного фінансування із різноманітних джерел. Принцип багатоджерельного фінансування, наприклад, шляхом створення позабюджетних фондів фінансування НДДКР, через залучення приватного капіталу, комерційних банків, інших фінансово-кредитних установ, використання фондів інструментів, що найбільшою мірою сьогодні відповідає реаліям економіки України.

Держава повинна інвестувати в освіту та науку, оскільки людський капітал є одним із факторів економічного розвитку. Створити всі умови для продуктивної праці наукових та технологічних парків. Оскільки в розвинених країнах вони є основним елементом інфраструктури, що забезпечує функціонування інноваційної моделі національної економіки і основу частину фінансування одержують від держави.

Таблиця 2. Джерела фінансування інноваційної діяльності

	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
млн грн.					
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10821,0	7969,7	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3
2014*	7695,9	6540,3	344,1	138,7	672,8

* Дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: [5].

Література:

1. Шумпетер Йозеф. Теория экономического развития. — М.: Директмедиа Паблшинг, 2008. — 401 с.
2. "Technical Change and The Aggregate Production Function", Review of Economics and Statistics, August 1957
3. Дорнбуш Рудігер, Фішер Стенлі. Макроекономіка / Пер. з англ. В. Мусієнко та В. Овсієнко. — К.: Основи, 1996. — 814 с. — С. 697.
4. Брайловський І.А. Інвестиційна діяльність і економічний розвиток: методологічний аспект: автореф. дис. канд. екон. Наук: 08.00.01/ Брайловський І.А.; Донецький національний університет. — Д., 2010. — С. 6.
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Паранчук С.В. Особливості інвестування інноваційного розвитку національного господарства // Інвестиції, інновації в економіці. — 2013. — № 1. — С. 164.

References:

1. Schumpeter, J. (2008), "The Economic Theory of development", Dyrektmedya Pablyshynh, Moscow, Russia.
 2. "Technical Change and The Aggregate Production Function", Review of Economics and Statistics, August 1957.
 3. Dornbusch, R. Fisher, S. (1996), "Macroeconomic", Osnovy, Kiev, Ukraine.
 4. Braylovskyy, I.A (2010), "Investment activity and economic development: methodological aspect", Ph.D. Thesis, Economic Science, Donetsk National university, Donetsk, Ukraine.
 5. Government committee of statistic of Ukraine. Access: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
 6. Paranchuk, S.V. (2013), "Features of the investment of innovation development of the national economy", Investments in innovation economy, vol.1, p. 164.
- Стаття надійшла до редакції 08.10.2015 р.